



San'at ta'limida milliy qadriyatlar asosida ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirish metodikasi

Muzropova Guljamol Mardonovna

Navoiy davlat universiteti

“Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi” kafedrası o'qituvchisi

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada san'at ta'limida milliy qadriyatlar asosida ijtimoiy–madaniy kompetentlikni rivojlantirish masalasi ilmiy-metodik jihatdan tahlil qilinadi. Maqolada san'at ta'limining madaniy-ma'naviy ahamiyati, o'quvchilarda milliy o'zlikni anglash, madaniyatlararo muloqot, estetik did va san'at orqali ijtimoiy faollikni shakllantirish jarayonlari yoritilgan. Shovdirov S.A. va zamonaviy pedagogik adabiyotlar asosida milliy qadriyatlarni o'quv jarayoniga integratsiyalash metodikasi, dars jarayonida san'at asarlari, xalq amaliy ijodi va milliy bezak elementlaridan foydalanishning didaktik imkoniyatlari ochib beriladi. Mazkur metodika bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-madaniy kompetentligini rivojlantirish, milliy g'urur va estetik tafakkurni mustahkamlashga xizmat qiladi.

KALIT SO'ZLAR: ijtimoiy-madaniy kompetentlik, san'at ta'limi, milliy qadriyatlar, san'at pedagogikasi, estetik tafakkur, xalq amaliy san'ati, o'qitish metodikasi, madaniy identifikatsiya.

Bugungi globallashuv sharoitida ta'lim jarayoni shaxsning madaniy o'zligini anglash, milliy qadriyatlarni asrab-avaylash hamda ularni zamonaviy hayot bilan uyg'unlashtirishga qaratilishi zarur. Shu nuqtayi nazardan, san'at ta'limining o'рни beqiyosdir. San'at – bu nafaqat estetik zavq manbai, balki jamiyatning madaniy xotirasi, milliy o'zlikning ifodasi va ijtimoiy muloqot vositasidir. Shuning uchun san'at fanlarini o'qitishda milliy qadriyatlar asosida ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirish dolzarb pedagogik masalalardan biri hisoblanadi.

Ijtimoiy-madaniy kompetentlik — bu shaxsning madaniyatlararo muloqotda samarali ishtirok etish, san'at va madaniyatni qadrlash, milliy hamda umuminsoniy qadriyatlarga hurmat bilan yondashish qobiliyatidir. Mazkur kompetentlik o'quvchilarga o'z xalqining madaniyatini anglash bilan birga, boshqa xalqlarning madaniyatini tushunish, bag'rikenglik va estetik didni shakllantirish imkonini beradi.

San'at ta'limida ijtimoiy-madaniy kompetentlikni shakllantirishda milliy qadriyatlarining o'рни alohida ahamiyatga ega. Milliy san'at, xalq amaliy hunarmandchiligi, naqsh va ornamentika, me'morchilik namunalarini o'rganish orqali o'quvchi o'z xalqining madaniy ildizlarini his etadi, milliy g'urur va estetik tafakkur shakllanadi. Shovdirov S.A. (2017–2025) o'z tadqiqotlarida san'at ta'limida milliy qadriyatlarni zamonaviy ta'lim texnologiyalari bilan uyg'unlashtirish ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirishda muhim omil ekanligini ta'kidlaydi.



Ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirish san'at ta'limining asosiy maqsadlaridan biridir. Bu jarayon shaxsning madaniyatlararo muloqotga tayyorligini, estetik tafakkurini, milliy o'zlikni anglashni hamda ijtimoiy faolligini shakllantirishga qaratilgan murakkab pedagogik tizimni ifodalaydi. San'at ta'limida ushbu kompetentlikni rivojlantirish jarayoni milliy qadriyatlarni chuqur o'rganish va ularni o'quv jarayoniga integratsiya qilish orqali amalga oshiriladi. Chunki milliy qadriyatlar xalqning tarixiy xotirasi, madaniy merosi va badiiy tafakkurining mujassam ifodasidir.

Milliy qadriyatlar asosida ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirish, avvalo, shaxsni o'z xalqining madaniyatiga hurmat ruhida tarbiyalashni taqozo etadi. Har bir san'at asari xalqning ruhiyatini, tarixiy kechinmalarini va dunyoqarashini ifoda etadi. O'quvchi bu asarlar orqali nafaqat badiiy mahoratni o'rganadi, balki xalqning ma'naviy boyligini his qiladi. Shu bois san'at ta'limi jarayonida milliy san'at turlariga — xalq amaliy san'ati, miniatyura, naqsh, yog'och o'ymakorligi, kashtachilik, sopolchilik, to'qimachilik kabi yo'nalishlarga alohida e'tibor berish zarur. Bu jarayon o'quvchilarda estetik idrok, milliy g'urur va madaniy tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi.

Shovdirov S.A. (2017) o'z tadqiqotlarida bo'lajak san'at o'qituvchilarida madaniy kompetentlikni rivojlantirishning metodik asoslarini yoritib, ta'lim jarayonida milliy qadriyatlarning o'rni hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlagan. Unga ko'ra, san'atni o'rgatish jarayoni faqat texnik bilim va amaliy ko'nikmalarni shakllantirish bilan chegaralanmasligi kerak; aksincha, san'at darslari orqali o'quvchilarga madaniyat, tarix, an'ana va urf-odatlar haqidagi bilimlarni ham singdirish zarur. Bu yondashuv ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirishga yo'naltirilgan eng muhim metodik tamoyildir.

San'at ta'limida milliy qadriyatlarni qo'llashda zamonaviy pedagogik texnologiyalar ham muhim o'rin tutadi. Xususan, loyiha asosida o'qitish, "flipped classroom" (teskari sinf), klaster, tahliliy suhbat va ijodiy topshiriqlar metodlari ijtimoiy-madaniy kompetentlikni shakllantirishda samarali natijalar beradi. Misol uchun, o'quvchilarga "Milliy naqshlarda ramziy ma'no", "Xalq amaliy san'atida tabiat obrazlari", "Milliy ornamentika va zamonaviy dizayn uyg'unligi" kabi loyihaviy topshiriqlar berilishi ularni milliy madaniyatni chuqur o'rganishga, tahlil qilishga va san'at orqali ifoda etishga undaydi.

Shovdirov S. (2025) tomonidan ishlab chiqilgan san'at ta'limida "flipped classroom" texnologiyasi asosida darslarni tashkil etish metodikasi bu jarayonda ayniqsa samarali ekanligi aniqlangan. Bunda talabalar darsdan oldin mustaqil ravishda milliy san'at namunalarini o'rganadilar, tahlil qiladilar va o'z fikrlarini yozma yoki og'zaki shaklda ifoda etadilar. Dars jarayonida esa bu ma'lumotlar muhokama qilinadi, o'qituvchi esa yo'naltiruvchi rolni bajaradi. Natijada, o'quvchilar mustaqil izlanadi, madaniyatlararo fikrlashni rivojlantiradi va o'z xalqining san'atini ilmiy tahlil asosida baholay olish darajasiga yetadi.



San'at ta'limida ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirishda o'quv muhitining estetik jihatdan boyitilgan bo'lishi ham muhimdir. Ta'lim muassasalarida san'at asarlari ko'rgazmalari, milliy hunarmandchilik burchaklari, muzeylarga sayohatlar va ijodiy uchrashuvlar tashkil etilishi o'quvchilarda madaniy idrokni kuchaytiradi. Shovdirov S.A. (2024) tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlarda bunday tashkiliy tadbirlar o'quvchilarning milliy qadriyatlarga bo'lgan qiziqishini oshirishi, ularni madaniyatni anglash va qadrlashga undashi isbotlangan.

Shuningdek, ijtimoiy-madaniy kompetentlikni shakllantirish jarayonida o'qituvchining shaxsiy namunasi katta ahamiyatga ega. O'qituvchi o'z darsida milliy san'at namunalaridan, xalq og'zaki ijodidan, tarixiy obrazlardan va badiiy qadriyatlardan foydalanib, o'quvchilarda estetik didni rivojlantiradi. O'qituvchi o'z nutqi, kiyinish madaniyati, darsdagi muomala va tahlil uslubi bilan ham madaniy kompetentlikning namunasi bo'lishi kerak.

Shovdirov S.A. (2023) ijtimoiy-madaniy kompetentlikni shakllantirishda o'quvchilarda mantiqiy va abstrakt fikrlash qobiliyatini rivojlantirishning ahamiyatini ta'kidlab o'tgan. San'at ta'limida bu ko'nikmalar turli badiiy obrazlarni tahlil qilish, ularning ramziy ma'nosini tushunish, milliy va estetik kontekstda baholash jarayonida shakllanadi. Masalan, xalq naqshlaridagi geometrik shakllarning ramziy ma'nosini anglash yoki miniatyuralarda kompozitsion yechimlarni tahlil qilish o'quvchilarning madaniy tafakkurini boyitadi.

Zamonaviy san'at ta'limi raqamli texnologiyalar bilan chambarchas bog'liq bo'lganligi sababli, ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirishda raqamli vositalardan samarali foydalanish ham muhimdir. Onlayn galereyalar, raqamli muzeylar, 3D san'at dasturlari va interaktiv vizual materiallar o'quvchilarga turli madaniyatlarning san'at asarlarini virtual tarzda ko'rish, solishtirish va tahlil etish imkonini beradi. Bunday raqamli metodlar milliy qadriyatlarni zamonaviy ta'lim bilan uyg'unlashtiradi hamda madaniyatni global miqyosda anglashga zamin yaratadi.

Ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirishda ijtimoiy faoliyatni ham ta'lim jarayoniga kiritish lozim. O'quvchilar san'at tadbirlarida, ko'rgazmalarda, milliy bayramlarda faol ishtirok etganlarida o'z madaniy o'zligini amalda namoyon etadilar. Bu jarayon ularning san'atni jamiyat bilan bog'lash, madaniyatni targ'ib etish, san'at orqali ijtimoiy qadriyatlarni ifoda etish malakasini kuchaytiradi.

Milliy qadriyatlar asosida shakllangan ijtimoiy-madaniy kompetentlik o'quvchilarga san'atni faqat amaliy faoliyat emas, balki ma'naviy, estetik va ijtimoiy hodisa sifatida anglash imkonini beradi. Bu kompetentlik ularni jamiyatda faol, madaniyatli, tolerant va ijodiy fikrlaydigan shaxs sifatida kamol toptiradi. Shovdirov S.A. (2024) va Baymetov B.B. (2023) ta'kidlaganidek, san'at ta'limida milliy qadriyatlarni o'quv jarayoniga chuqur singdirish o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini kuchaytiradi va ularni zamonaviy pedagogik faoliyatga tayyorlaydi.



San'at ta'limida milliy qadriyatlar asosida ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirish metodikasi o'qitishning mazmuni, shakli va usullarini yangicha yondashuv asosida tashkil etishni talab etadi. Bu metodika o'quvchi shaxsini nafaqat bilim bilan, balki madaniy ong, estetik idrok va milliy g'urur bilan boyitishga xizmat qiladi. Natijada san'at darslari o'quvchilarni o'z xalqining madaniy merosini sevish, uni asrash va ijodiy tarzda davom ettirishga undaydigan kuchli tarbiyaviy vositaga aylanadi.

San'at ta'limida milliy qadriyatlar asosida ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirish pedagogik jarayonning eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, milliy qadriyatlar o'quvchilarda o'z xalqining madaniy merosini anglash, estetik didni rivojlantirish, madaniyatlararo muloqotga tayyor bo'lish va ijtimoiy faollikni oshirishga xizmat qiladi.

Mazkur kompetentlikni shakllantirishda bir nechta muhim pedagogik shart-sharoitlar aniqlangan: ta'lim dasturlarini milliy san'at va xalq amaliyoti bilan boyitish, interfaol va loyihaviy metodlardan foydalanish, ijodiy va estetik muhitni yaratish, raqamli texnologiyalar yordamida madaniyatlarni integratsiyalash va o'quvchilarning mustaqil izlanish faoliyatini rag'batlantirish. Shu yo'l bilan bo'lajak o'qituvchilar o'z kasbiy faoliyatida san'atni nafaqat o'rgatuvchi, balki madaniy va ijtimoiy tarbiyalovchi vosita sifatida qo'llashga qodir shaxsga aylanadi.

Natijada, san'at ta'limida milliy qadriyatlar asosida ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirish nafaqat o'quv jarayonini boyitadi, balki o'quvchilarda milliy g'urur, estetik idrok, madaniy tafakkur va ijodiy faollikni shakllantiradi. Bu esa o'z navbatida bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik malakasini oshiradi va san'at darslarini yanada samarali va ma'naviy boyitilgan tarzda olib borish imkonini yaratadi.

ADABIYOTLAR

1. Шавдиров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // *Педагогическое образование и наука*. – 2017. – №2. – С. 109–110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons // *Eastern European Scientific Journal*. – 2017. – №1. – P. 131–134.
3. Shovdirov S. Analyzing the sources and consequences of atmospheric pollution: A case study of the Navoi region // *E3S Web of Conferences*. – EDP Sciences, 2024. – Vol. 587. – P. 02016.
4. Shavdirov S. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology // *AIP Conference Proceedings*. – AIP Publishing LLC, 2025. – Vol. 3268. – No. 1. – P. 070035.
5. Шавдиров С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари // *Современное образование (Узбекистан)*. – 2017. – №6. – С. 15–21.



6. Shovdirov S. A. Tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning sohaga oid o'quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari // *Inter education & global study*. – 2024. – №1. – P. 8–14.
7. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students // *Science and Innovation*. – 2023. – Vol. 2. – No. B10. – P. 192–198.
8. Шавдилов С. А. Изобразительному и прикладному искусству // *International Scientific Review of the Problems and Prospects of Modern Science and Education*. – 2018. – С. 84–85.
9. Shovdirov S. TASVIRIY SAVODXONLIKKA OID O'QUV KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA O'QUVCHILARNI MANTIQUIY VA ABSTRAKT FIKRLASHGA O'RGATISH // *Евразийский журнал академических исследований*. – 2023. – Т. 3. – №12. – С. 193–196.
10. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts // *International Journal on Integrated Education*. – 2023. – Vol. 4. – No. 3. – P. 60–66.
11. Xolbekov A., Shovdirov S. A. Pedagogik innovatsiyalar va san'at ta'limida interfaol texnologiyalarni qo'llash // *Modern Education Journal*. – 2024. – №7. – P. 35–39.
12. Shavdirov S. A., Baymetov B. B. Integrating national art heritage in the process of developing creative thinking in fine arts students // *European Multidisciplinary Journal of Modern Science*. – 2024. – №10. – P. 142–148.